

početka 16. stoljeća koju karakteriziraju bizantski, kasnogotički i ranorenesansni stil izražen kako u slikarstvu tako i u arhitekturi.

Ovim poglavljem i kraćim zaključnim mislima autorica zaokružuje ovo cjelovito djelo koje prije svega krase jedna osobina izražena u kontinuiranom, ujednačenom i vrlo detaljnom razmatranju i usporedbi pisanih (bilježnički spisi, a posebice oporuke, narativna vrela, hagiografska djela, statut, spisi bratovština, epigrafski natpisi i drugo) i vizualnih vrela (od arheoloških preko umjetničkih do arhitektonskih). Takvim metodološkim pristupom, u kojem su isprepletana saznanja dobivena podjednako iz pisanih i vizualnih izvora nastala je ova izuzetno vrijedna studija, a koja prije svega govori o pobožnosti stanovnika jedne malene urbano-ruralne zajednice iz svih društvenih slojeva, različitih zanimanja i podjednako laika i klerika. Uz to, knjiga govori i o umjetnosti, ali čini nam se da je u ovom radu umjetnička baština primarno služila kao potkrjepa stavovima autorice o religioznosti Kotorana na prijelomu kasnog srednjovjekovlja i ranog novog vijeka. Istovremeno, zahvaljujući osobnom trudu da detaljno prouči suvremenu stranu literaturu o sličnoj problematici, ali i bogatu znanstvenu literaturu raznih provenijencija s prostora bivše države i to otvoreno, bez predrasuda i u duhu *amor veritatis*, autorica je svoj rad podigla na još višu kvalitativnu znanstvenu razinu te čitko i stilski jasno predstavila jedna segment kotorske svakodnevnice u prošlosti.

Zoran Ladić

Sheila Sweetinburgh, *The role of the hospital in medieval England: gift-giving and the spiritual economy*, Four Courts Press, Dublin 2004, 286 str.

U izdanju irske izdavačke kuće Four Courts Press, godine 2004. izašla je knjiga *The role of the hospital in medieval England: gift-giving and the spiritual economy*. Riječ je o djelu britanske povjesničarke Sheile Sweetinburgh, koja trenutno predaje na Sveučilištu u Kentu, na Odsjeku za engleski jezik i književnost. U svome dosadašnjem radu autorica se pretežno bavila povješću srednjovjekovnog Kenta, obrađujući pri tome teme kao što su seljaštvo, siromaštvo i milosrđe, zatim građanski rituali i drama, a u zadnje vrijeme i materijalna kultura. Na samom početku knjige, u zahvalama (7-8), autorica napominje da je djelo proizašlo iz njezine studije o srednjovjekovnim hospitalima u Kentu te stoga i ne čudi što se veći dio knjige bavi upravo povješću i ulogom hospitala na području Kenta, kako u regionalnom tako i u lokalnom smislu, dok je samo jedan manji dio posvećen hospitalima na ostalom području srednjovjekovne Engleske. No, glavna tema ovog djela nisu samo hospitali i njihova uloga u srednjovjekovnom društvu, već isto tako i duhovna ekonomija koja je prikazana procesom uzajamnog darivanja.

Uvodni dio (11-18) započinje oporukom iz 1514. godine, kojom Giles Love iz Dovera hospitalu sv. Marije daruje šest srebrnih žlica s likom sv. Ivana Krstitelja te dvadeset bušela morske soli, a zauzvrat je želio biti pokopan u kapeli navedenog hospitala. Ovim primjerom autorica nas uvodi u samu bit svoga djela, navodeći da je upravo ovakva razmjena darova ključna za razumijevanje veze između hospitala i duhovne ekonomije, ali isto tako i između onih koji daruju (kralj, biskup, plemić, građanin i dr.) i onih koji primaju (hospitali). Autorica ističe kako će koristeći se primjerima procesa darivanja, nastojati dokazati da hospitali nisu bili isključivo dobrotorne ustanove, već da su imali i važnu društvenu, političku i vjersku ulogu u srednjovjekovnom društvu. Uz samo objašnjenje kako ciljeva tako i teme, u uvodu se opisuje i na koji način će biti strukturiran ostatak knjige, pa tako saznajemo da će biti podijeljen na četiri cjeline. Prva cjelina bavit će se nacionalnim prikazom povijesti hospitala u srednjovjekovnoj Engleskoj, dok će potom u drugoj biti riječ o regionalnoj povijesti hospitala u Kentu. U preostale dvije cjeline s regionalne povijesti prelazimo na lokalnu, pa će se tako treće poglavlje odnositi na hospitale u Doveru, a četvrto u Sandwichu.

Prva cjelina, koja nosi naslov *Hospitals in medieval England (19-67)*, čine dva glavna poglavlja. Prvo poglavlje pod nazivom *National Survey* donosi nam kratki prikaz broja i tipova hospitala u srednjovjekovnoj Engleskoj. Saznajemo da je broj hospitala varirao od regije do regije, a najčešće su bili smješteni u blizini grdova ili hodočasničkih putova. O području na kojem je neki hospital bio smješten ovisilo je i kakvog će tipa biti, je li je za siromašne, za hodočasnike, za gubavce ili možda za starije i nemoćne. Osim zastupljenosti hospitala, autorica ukratko prikazuje i kronologiju njihova razvoja, napominjući da postoje dvije glavne faze osnutka hospitala u Engleskoj, prva od 9. do 14. i druga od 14. do 16. stoljeća. Na kraju ovog poglavlja autorica se pozabavila prirodom pokroviteljstva i njegovom povezanošću s duhovnom ekonomijom. Posebno su naglašeni odnos između osnivača hospitala i njihovih kasnijih pokrovitelja, ali i uloga koju su pokrovitelji imali za pojedini hospital i obrnuto. Drugo poglavlje, pod nazivom *Regional survey of Warwickshire and Wiltshire*, zapravo je usporedba dviju kontrastnih regija odnosno grofovija, s jedne strane Warwickshirea, gdje se većina hospitala nalazila u dva najveća grada (Warwick i Coventry) i s druge strane Wiltshirea, gdje su se hospitali nalazili u više gradova i mjesta. Uspoređujući ove dvije grofovije autorica je ukazala na različitosti među regijama kada su u pitanju hospitali, ali i duhovna ekonomija.

Kent's medieval hospitals (68-126) naziv je druge cjeline, a koja se, kao što joj i sam naslov govori, bavi ulogom hospitala u srednjovjekovnom Kentu. Kent je izabran zbog svoje bliskosti s Londonom i kontinentalnom Europom, ali i zbog visokog stupnja urbanizacije. Ovi faktori važni su zato što su neposredno utjecali na funkcije koje su pojedini hospitali imali, zatim na njihovu popularnost te na one koji su ih osnivali i darivali. Za razliku od prvog, ova cjelina podijeljena je na tri poglavlja. Prvo poglavlje, *General Survey of Kent*, pruža opći prikaz grofovije Kent kako bi se kasnije što lakše razumjela raznolikost i raspon onih koji su sudjelovali u duhovnoj ekonomiji. Prije svega je u ovoj cjelini naglasak na vjerskim institucijama budući da su baš one direktno utjecale na duhovnu ekonomiju. Drugo poglavlje, *Kent hospitals*, pobliže nam opisuje četiri glavna tipa hospitala: kuće za gubavce, kuće za hodočasnike, kuće za siromašne i kuće za stare i nemoćne. Za svaki od ovih tipova navedeno je kada su otprilike osnovani, tko su im bili mogući utemeljitelji, a tko kasniji pokrovitelji, što su posjedovali, koje su darove primali od pokrovitelja te što su pružali zauzvrat. Zadnje poglavlje, *The place of the hospital in Kent*, bavi se odnosom pokrovitelja i hospitala, a započinje poviješću plemićke obitelji Crevequer te vezama koje je ta obitelj uspostavila s lokalnim vjerskim i dobrotvornim ustanovama. Prikazuje se duhovna ekonomija putem procesa obostranog darivanja, naime spomenuta obitelj je u nekoliko naraštaja darivala brojne samostane i hospitale bilo posjedima, sirovinama ili drugim matreijalnim dobrima, a hospitali su zauzvrat brinuli o spase-nju duša članova ove obitelji, bilo za života ili nakon smrti. Osim plemićkih obitelji, autorica kasnije u tekstu kao moguće pokrovitelje ili čak osnivače hospitala navodi kralja te građane pojedinih gradova.

Trećom cjelinom *Dover's medieval hospitals (127-182)*, autorica s regionalne razine prelazi na lokalnu te se počinje baviti točno određenim hospitalima koji se vežu uz jedan grad, u ovom slučaju Dover. I ova je cjelina podijeljena na tri poglavlja. Prvo poglavlje, pod naslovom *The place of the hospital in medieval Dover*, bavi se povješću i djelovanjem hospitala sv. Marije (poznatijeg po nazivu Maison Dieu) te hospitala sv. Bartolomeja, ali i drugih vjerskih institucija u Doveru. Prvo su obrađeni njihova povijest i djelovanje tijekom 13. stoljeća, kada je Maison Dieu i osnovan, a potom i tijekom 14. stoljeća. Drugo poglavlje, *The late middle ages (c. 1470-c. 1530)*, također se bavi povješću i djelovanjem navedenih hospitala i to u razdoblju od 1470. do 1530. godine kada je grad bio suočen s brojnim ekonomskim, demografskim i društvenim problemima. U trećem poglavlju, koja je nazvano *The history of Dover's two hospitals*, autorica detaljno analizira osnivanje, osnivače, pokrovitelje i cjelokupni proces darivanja te konačan krah dvaju doverskih hospitala. Ono što je posebno naglašeno u ovom poglavlju

izostanak je pokroviteljskog djelovanja od strane gradskog stanovništva, što je u jednu ruku utjecalo na siromaštvo hospitala, a kasnije i na njihovo propadanje.

Posljednja cjelina, *The hospitals of Sandwich* (183-240), bavi se kao i treća, lokalnom povješću hospitala, i to u srednjovjekovnom Sandwichu. Također ima i ista tematska poglavlja kao prethodna cjelina, pa tako u prvom poglavlju pratimo razvoj i povijest hospitala te crkvenih institucija u Sandwichu tijekom 13. i 14. stoljeća. Razlika je što se proučavaju čak četiri hospitala (hospitali sv. Antuna, sv. Bartolomeja, sv. Ivana i sv. Tome), a ne dva kao u trećoj cjelini. Drugo poglavlje, *The late medieval period (c.1470-c.1530)*, donosi nam priču o teškom ekonomskom, političkom i društvenom periodu i u Sandwichu. U ovom se razdoblju u gradu javljaju i novi kultovi te bratovštine, ali i novi, pomalo diskriminirajući stavovi prema siromašnim građanima. U zadnjem poglavlju detaljno se analizira povijest i djelovanje hospitala sv. Bartolomeja i hospitala sv. Ivana. Kada bi zadnje dvije cjeline gledali isključivo po strukturi mogli bi reći da su iste, no ako gledamo sadržaj uvidjet ćemo razlike. Čini se da je namjera autorice bila usporediti dva zadnja poglavlja kako bi ukazala na razliku u duhovnoj ekonomiji Dovera i Sandwicha. Naime, za razliku od građana Dovera, građani Sandwicha uvelike su sudjelovali u pokroviteljskom djelovanju, a hospitali su smatrani sastavnim dijelom lokalne zajednice. Možda se upravo na primjeru procesa darivanja u Sandwichu najbolje vidi kakav je bio odnos hospitala i pokrovitelja, dvaju partnera u duhovnoj ekonomiji.

U zaključnom dijelu (241-248), autorica iznosi rezime svega napisanog te zaključuje da proučavanje hospitala i duhovne ekonomije uvelike pomaže u razumijevanju društvenog i vjerskog života u srednjovjekovnoj Engleskoj.

Na kraju, možemo reći da ova knjiga možda ipak pomalo pretenciozno nosi naslov *The role of the hospital in medieval England: gift-giving and the spiritual economy* budući da se ipak puno detaljnije bavi jednom regijom, to jest Kentom (ponavljamo još jednom, i u regionalnom i u lokalnom smislu), dok je povijest hospitala i duhovne ekonomije na području cijele srednjovjekovne Engleske uistinu ukratko obrađena. No, i unatoč ovoj maloj zamjerci, riječ je o djelu koje je izniman doprinos ne samo za proučavanje hospitala i duhovne ekonomije, već i za proučavanje srednjovjekovnog mentaliteta općenito.

Silvija Lipovac

Barbara A. Hanawalt, *The Wealth of Wives. Women, Law and Economy in Late Medieval London*, Oxford University Press, Oxford 2007., 317 str.

U izdanju izdavačke kuće Oxford University Press izašla je 2007. godine knjiga *The Wealth of Wives. Women, Law and Economy in Late Medieval London* američke povjesničarke Barbare A. Hanawalt. Radi se o studiji u kojoj autorica zastupa tezu da su žene sudjelovale u akumulaciji bogatstva Londona kroz brak i zakone koji su im omogućavali jednako pravo nasljeđivanja kao i muškarcima. Knjiga je podijeljena na devet poglavlja, nakon kojih slijede zaključna razmatranja (208-216) i rječnik (217-220), a sve je popraćeno i opsežnom bibliografijom (283-298).

U uvodnim napomenama pod nazivom *Introduction* (3-13) autorica ističe da je, zastupajući tezu o važnosti ekonomskog utjecaja žena, napustila tradicionalni pristup koji je naglasak stavljao na njihov doprinos kao radnica i poduzetnica jer smatra da žene u srednjem vijeku nisu razmišljale o jednakoj plaći ili ravnopravnosti u kućanstvu.

Prvo poglavlje *Daughters and Identities* (14-35) podijeljeno je na nekoliko tematskih potpoglavlja, a na početku naglašava da su žene, odnosno kćeri, imale jednako pravo nasljeđivanja kao i muškarci. To je bilo moguće zato što su kćeri londonskih građana uživale lokalno pravo koje je podržavalo polovično nasljeđivanje. U prvom potpoglavlju *Naming and Identity of Girls* (15-18) autorica rekonstruira početak životnog ciklusa djevojčica. Nakon rođenja, pristupalo se ceremoniji krštenja i pri tome bi dijete dobilo ime. U pravnim je spisima dijete bilo zabilje-